

բութեանս մէջ. առէք Ձեզի պէտք եղածը ճշգիւով թուականները ՍԻՅԵՆ հաւաքածոյներէն:

Սիրոյ ողջունելու

Մնամ ազօթարար

ՍԱՀԱԿ Բ. ԿԹ. ԿԻՂԿԻՈՅ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԻՍԻՐԱՅԷԼԻ ԶՈՒԲԵՐԵ

(Ճարտնախորհիւն եւ վեց)

ՅՈՊՊԷԻ ՀԱՄԲՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Երբ հիւները անցնէին Երուսաղէմէն Յոպպէ տանող ճամբէն, կը հանդիպէին նոյլ մը հորերու եւ աղբիւրներու, որոնք սակայն նուազ պատմական արժէք կը ներկայացնեն: Գարաւուն ունէր իր աղբիւրը, նման Ուրաղի աղբիւրին, ու իր աւազանը: Այդ աղբիւրին քով տեղի ունեցաւ այն արտասովոր կոխը, ուր Գաւիթի եւ Յերուսաղէի տաճարներու ակունքները յիւրաքանչիւր իր ընդհանուր ըրին՝ մինչեւ վերջին չունջը: Կարիսթարիմ, Գարաւունի չորս քաղաքներէն մէկը, ունէր իր աղբիւրը, զոր Խաչկերտները անուանեցին «Աղբիւր նարտայ»։ Այս աղբիւրը ոչ մէկ յիշատակ չ'արժնցնէր: Իջնէնք մինչեւ Լեմաւաւս. նոն եկեղեցիին մօտիկ կը տեսնենք աղբիւր մը, ուր, ըստ Սողոմոնոսի, Յիսուս կը հանդիպէր երբեմն ոտքերը լուսուս ճամբար: Սիրուն աւանդութիւն մը, կապուած Խաչկերտի ու համանուն աղբիւրին, կը կեցնէ անցորդը Յոպպէի ճամբուն վրայ՝ Սաբիթի կիրճին բերանը: Իսկ Ալն Փաթիլ (Շեռոնաց աղբիւր), ուր հնազոյն աւանդութիւնը կը զեւտեղէ Մարիամի այցելութիւնը Եղիսարիթի, այս ճամբէն քիչ մը կը շեղի: Յոյժ պատշաճօրէն Ս. Կոյսի անունը տուած են նաեւ այս գեղեցիկ աղբիւրին, որ տեղին հարստութիւնը կը կազմէ: Միթէ կարելի՞ է տարակուսիլ՝ թէ Մարիամ այդ աղբիւրէն յաճախ խմած ըլլալ այն երեք ամիսներուն, երբ իրեն հիւր կ'ապրէր իր ազգականուհիին մօտ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՀՈՎԻՏԻՆ ՄԷՋ

Հիմա բնկերանանք Գալիլեացի ուխտաւորներու կարաւաններուն, որոնք տօներէն ետք կը դառնային զէպ իրենց հիւսիսի հեռաւոր գաւառը: Եթէ անոնք սահաբներէն Յորդանանի հովիտին վրայով, հաւրուս առաջին մասին վրայ պիտի չ'պատահէին ոչ հորերու եւ ոչ աղբիւրներու: Միայն Բեթանիայէն անդին Արեգակի աղբիւրին քովէն շրջան մը ընկէ ետք՝ զէմերենի պիտի ելլէր անկի ուղի մը, որուն խորը պատմութեամբ է այսօր «Տղաւկներու աղբիւր»ը, որ քանի մը դարէ ի վեր կը կոչուի «Առաքելոց աղբիւր»:

Երբ Յորդանանի հովիտը բացուի ճամբորդին առջեւ, տեսարանը մէկէն կը փոխուի: Չորս երաշտ անապատին կը յաջորդէ արմաւենիներով ծածկուած դաշտը, ուր է՝ նոսի եւ ուռնազարդ նոս կամ շերտիղէտի երկրորդը: Ներկայիս արեւադարձային բուսականութեամբ հարուստ այս վայրը՝ անցեալին մէջ վայր մըն էր երաշտութեան եւ անպատկանութեան: Ո՞վ կը հաւատայ թէ ինչպէս անցեալի երաշտութիւնը, նոյնպէս ներկայի պարարտութիւնը առաջացած ըլլան միեւնոյն ջուրէն: Երկրին բնիկները եկած էին օր մը բակու Եղիսէ մարգարէին. «Ահաւասիկ քաղաքիս բնակչութիւնը բարի է, ինչպէս աւելի իսկ կը տեսնէ, բայց ուրեքը չար են եւ երկիրը՝ անպաւանկ»: Մարգարէն ըսաւ. «Ինծի նոր կուս մը բերէք ու մէջը ազ գրէք»: Բերին: Ու մարգարէն ջուրի ակերուն քով գնաց, ձգեց ազը եւ ըսաւ. «Այսպէս կ'ըսէ Տէրը. կը բռնկեմ այդ ջուրերը ու թո՛ղ ըլլայ անկէ մահ եւ անպաւանկութիւն»: Ու ջուրերը բռնկուցան մինչեւ այսօր, Եղիսէի խոտերուն համաձայն:

Ներկայիս Եղիսէի աղբիւրը կը հոսի միեւնոյն առատութեամբ եւ նոյնքան արգասաւորող, ինչպէս էր մարգարէի օրերուն, բոլորով օտարուն այն բլուրին, որուն վրայ շինուած էր Յեսուի երկրորդը: Իր ջուրերը կ'առգեին պանանի, լեմոնի, նարինջի եւ այլն պարակցները, որոնք Երրորդ երկրորդի(*) հարստութիւնը կը կազմէին:

Երկրորդէն անդին, զէպ արեւելք, աւազակոյտերու մէջ, ուր իր անկողինը փռած է, զիչնազոյն այլքներով կը թաւալի Սուրբ Գիտը: Բայց հա՞րկ է զբաղել իրմով: Մենք հոս միայն կը խօսինք այն համեստ ու անշուք ջուրերու մասին—ակեր, աղբիւրներ, հորեր ու ջրամբարներ—, որոնք կ'ապրած ըլլան պատմական, նոյն իսկ ազօտ, յիշատակի մը: Յորդանան, ինքնին, բանաստեղծութիւն է համակ:

Բեթանի հովիտէն ու Տիբերիական ծովէն անցած ժամանակ՝ Գալիլեացի ուխտաւորները կը հանդիպէին Յայնեոփին — այսօր Այլ լի Նէմօիլ — ու մօտերը գտնուող ակերու, ուր մօզն հեռու Սկիւթոպոլիսէն: Հո՞ն կը մկրտէր Յովհաննէս, երբ չէր մկրտէր Բեթանիայի եւ կամ Երկրորդի հանդիպակաց Բեթարբայի մէջ:

ՍԱՄԱՐԻԱՅԻ ՄԷՋԷՆ

Հարաւէն հիւսիս շիտակ ճամբան զէպի Գալիլիա, կ'անցնէր Սամարիայէն՝ գրեթէ ուղիղ գիծով: Հրեաները այդ ճամբուն վրայ ստեղծ տանքներու կ'ենթարկուէին իրենց զարաւոր ուստիներուն՝ Սամարացիներու կողմէ:

Անգամ մը, գուցէ Երուսաղէմի առաջինու գեւորութիւնէն զարմին, Յիսուս այս ճամբան ընտրեց աշակերտներուն հետ: Բնկերանա՞նք իր ու-

(*) Երկրորդ երկրորդը Ամաւրի օրով շինուած է Ալիլի Բեթելայի իր անդամակի՝ Արեմիի նէս ու Բաղաթիմ գուռները կանգնած է իր կրտսէր որդիին՝ Սեղուքի նէս: Ի. Բ.

զեկիցնեղեռուն Գրեթէ չորս ժամ հետիտան քայի-
լէ ետք՝ կը ներկայանայ գեղեցիկ աղբիւր մը—
այսօրուան էլ Պիլէն —, որ կը յիշեցնէ Սամուէլի
և Գատաւորներու ժամանակ ժողովուրդի հոծ հա-
ւաքայթները Մասփայի մօտակայ սարահարթին
մը։ Մէկ մըն աւելին, ճամբուն ձախակողմը,
հոյ ուրիշ աղբիւր մը, որ անուանին հետ կը պա-
հէ Բերլի այնքան կարեւոր յիշատակները։ Այս
աղբիւրին քով բանակեցան Արաւստի և Յակոբ,
երկիրագեցին Տիրոջ ու ստացան ծանօթ խոս-
տումները։ Այս ճամբուն վրայ գտնուող խրա-
քանդէր տեղ իր պատմութիւնը ունի։ Բայց մենք
Յիսուսի հետ միութեանը զէպի հնադարեան Սի-
քեմը, Եփրեմի լեռներուն մէջ, Երուսաղէմի և
Գալիլեայի կէս ճամբուն վրայ։ Յիսուս և աշա-
կերանները մէկ ժամէ ի վեր կը քային արեւակեղ
երկար զաշտէն, ու կէտքուան միջոցներուն կը
հասնին Յակոբի ջրօրին, մօտաւոր առջեւ ան-
ձուկ ու խորունկ այն հովիտին, ուր քաղաքը
բարձրած է Գերաղ և Գարիկին լեռներուն մէջ-
տեղ։ Այս այն ջրօրն է, զոր Յակոբ նահապետ
չինեց Մորեայի կապիկին մօտ և օրմէ խմեց ինք,
իր օրդիներն ու խաչները։ Այժմ կը գտնուէք
խել և խել նահապետներու կալուածին մէջ։ Յով-
սէփի՝ Եգիպտոսի և Երազէլի աղտաբարբին ուս-
կորները կը հանգչին մօտակայ զաշտին մէջ, զոր
հայրը կտակով իրեն թողած էր։

Յիսուս յոգեած է ճամբէն, և մինչդեռ աշա-
կերանները քաղաք կ'երթան գնումներու համար,
ինք կը նստի հորին քերանը զրուած քարին վը-
րայ։ Յանկարծ կին մը կուգայ չըջականերէն՝
հորէն ջուր հանելու համար։

— Ջուր տո՛ւր ինձի, կ'ըսէ Յիսուս։

— Ի՞նչպէս, դու որ հրեայ ես, ջուր կը խնդ-
րես ինձմէ՞ Սամարացի կնոջմէ մը։

Իսկապէս հրեաները յարաբերութիւն չուէին
Սամարացիներու հետ։ Յիսուս կը պատասխանէ .

— Եթէ դու գիտնայիր Աստուծոյ պարգեւ-
ները և զայն օր քեզի կ'ըսէ՝ Ջուր տուր ինձի,
զո՛ւ անկէ պիտի խնդրէիր ու անկեա քեզի կեն-
դանի ջուր պիտի տար։

Կենդանի ջո՛ւր . . . Միշտ այդ ջուրը՝ հո-
սուն, զով ու ջինջ, որուն պակասութեան հա-
մար կարելի է ըսել՝ թէ այս երկիրը մինչև այս-
օր ցամաք ու ամուլ մնացած է։ Եւ կինը այդ
պահուն կը խորհի գետնէն բղխող նիւթական
ջուրին վրայ, մինչ Յիսուսի խօսքերը տարբեր
իմաստ ունենին։

— Տէ՛ր, դու զոյլ անգամ չուեսիս, ու այս
ջրհորը խորունկ է. ուրիշ՝ կենդանի ջուր պիտի
ունենաս։ Միթէ՞ դու աւելի մեծ ես քան մեր
Յակոբ հայրը, որ մեզի տուաւ այս ջրհորը, որ-
մէ խմեց ինք և իր օրդիներն ու խաչները։

— Ո՛վ որ այդ ջուրէն խմէ՝ զարձեալ կը ծա-
րաւի, բայց իմ տուած ջուրէս խմողը պիտի չը
ծարաւի յաւիտեան. և այդ ջուրը իրեն համար
պիտի ըլլայ ինքնաբերական ջուրի աղբիւր մը յա-
ւիտեանական կեանքի մէջ։

Կինը ջուր հանելու աշխատութենէն զերծ մը-
նայու կանխահոգութեամբ՝ կը պատասխանէ ան-
միջապէս.

— Տո՛ւր ինձի այդ ջուրը, Տէ՛ր, որպէս զի
չծարաւիմ և ջուր հանելու չգամ աշտակ։

Ի՛նչ կին, որքա՛ն հեռու է թափանցել այն
նպատակէն, որուն կը տանի խօսակիցը համբե-
րութեամբ ու աստուածային հարտաբութեամբ
մը։ Յիսուս քայլ առ քայլ կը մօտեցնէ Սամա-
րուհին իր թշուառ վիճակի գիտակցութեան,
մարդաբէի մը հանդէպ գտնուելու զգացումին ու
կիթ ոչ լրիւ՝ գէթ մասնակի հասկացողութեան
Աստուծոյ պաշտամունքին հոգեով և ճշմարտու-
թեամբ։ Կինը ընդ ազատ գիտէ՝ թէ օր մը Մեսիան
պիտի գայ ու սօրվիցնէ այդ ճշմարտութիւնները.

— Գիտեմ որ, կ'ըսէ, Քրիստոս անուանեալ
Մեսիան պիտի գայ։ Երբոր գալու ըլլայ, այդ
ամէնը պիտի յայտնէ մեզի։

— Ես եմ այն՝ որ քեզի հետ կը խօսիմ, կը
պատասխանէ Յիսուս։

Մինչդեռ կինը իր համաքաղաքացիները կան-
չելու կ'ըլլայ զէպի ջրհոր մարդը. Յիսուս մտեր-
մաբար առաքելական պաշտօնի անհուն հեռա-
նկարը կը պարզէ աշակերտներուն առջև, որոնք
նոր զարձած էին քաղաքէն — Յակոբի ջրհորի
քերինը զրուած այդ քարը, ճանաբին քարերուն
և Գողգոթայի ժայռերուն համահաւասար, պէտք
է նուիրական ըլլայ մեզի, լսած ըլլալուն համար
յաւիտեանական կեանքի այդ խօսքերը։ Երանի՛
թէ այսօրուան Սամարացիներն ալ, իրենց հայ-
րերուն նման, ըսէին Յիսուսի համար. «Գիտեմք
եթէ դա՛ է ճշմարտեա փրկիչ աշխարհաց»։

Յիսուս չէր կրնար թողուլ Սամարիան առանց
անցնելու Դովթայիմէն, այս օրուան Թէլ Տօրան։
Թէև մեզի անծանօթ՝ բայց ինք շատ աղէկ կը
ճանչնար այն ջրհորը, որուն մէջ ձգուած էր Յով-
սէփ, Յուդայի խորհուրդով՝ Իսմայելացիներուն
քսան դահեկանի վաճառուելէն առաջ։

ԳԱԼԻԼԵԱՅԻ ՄԷՋ

Դավիթիա ջուրի կողմէ աւելի հարուստ է քան
իր Հարաւի երկու զրացի նահանգները. բայց իր
ջուրերը չեն այնքան հարուստ՝ յիշատակներով
Վեց կամ ութ անգամ հազար տարինը պատե-
րազմի զաշտ եղած է ան. բայց ի՞նչպէս չէ պա-
հած գէթ յիշատակը այնքան պայքարներու, ուր
մարդիկ արիւնի ուղիսը խառնեցին իր մտակնե-
րուն և հեղեղներուն։

Երբ անցած ենք արդէն ձիմիմէն ու իր վա-
ղուն ջուրերէն, չենք կրնար աշխատել Եզրա-
յիլի ընդարձակ զաշտին, առանց ակնաւի մը
ձգելու աշակողմը՝ Դեղրուէի ամայի լեռներուն
վրայ։ Աստուած կարծեա իրականացուցած է ա-
նոնց վրայ Սաղմոսեղծութիւն անէժքը.

Լեւի՛մի Գեղրուայ, մի՛ ինչէ ի ձեզ ցօղ,
եւ մի՛ եկեցեղ ի վերայ ձեր ամենէն, անպատահմ
պօղոց։

Ձի մեզ սպաղանեցու տապալ գորտառաց։

Եւ մինչ լսել կը կարծենք տակաւին Դաւի-
թի օղբը՝ Սաւուղի և Յովնաթանի վրայ, յաղ-
թանակի ուրիշ երգ մը կը հնչէ զաշտի հանդի-
պակաց կողմէն, ուր բազմաթիւ աղբիւրներ կ'ո-

առջնեկարմեղոսի ստորոտը: Գերբորան է երգողը.

Հասին քաղաւոր եւ հակաեցան,
Յայնժամ ճաղմապեցան քաղաւոր Բանամաղոյ
Ի Թաւմա Ի վերայ քոյց Մակեղլոյվայ.
Ջաղմուրիւն ամարոյ եւ ոչ առի,
Յերկնից հակաեցան ասեղի յիւրաքանչիւր յորին-
ուածոց.

Ետն պատեալով ընդ Սիսաւայ:
Հեղեղոսն կիտմի և երմեայ զնոսա,
Հեղեղոսն Կաղեսիւմայ, հեղեղոսն կիտմի:

Գեղէն, Բարակէն նուազ բախտաւոր, չու-
նեցաւ երբեք Գերբոր մը, որ երգէր Մաղիա-
նայնեմու զէմ իր քաջագործութիւնները. բայց
իրբի վկայ կը մնայ տակաւին Արաղի աղբիւրը:
Հոն Աստուած զատեց այն երեք հարիւր քաջե-
րը, որ մասնակցեցան իր ռազմական հնարքնե-
րուն և յաղթանակին. «Եւ եղև թիւ ամենեցուն»
որ լափեցին ձեռամբ և լեղուով խրեանց՝ երեք
հարիւր այր. և մնացորդը ժողովրդեանն ան-
կան ի վերայ ձեկայ խրեանց բովել ջուր: Արա-
ղի աղբիւրը կը կոչուի այսօր Ան Ճաղոս, չորս
քիլոմէր զէպ արևելք Ջերայնէն կամ Յեղրա-
յէլէն և ձեռնդ կուտայ Յորգանան թափող գըլ-
խաւոր գետակներէն մէկուն:

Յեղրայէլ պէտք չէր տեղ գրաւեր հոս, եթէ
այդ քաղաքը չլիչեցնէր Աքաարի ու Յեղարելի
չարագործութիւնները ու այն պատահաւոր, որ-
ով պատժուեցան: Յեղրայէլ կը յիշեցնէ նաեւ
եղիայի աղօթքով ամբողջ երեք տարի երկինքի
փակուիլը, աղբիւրներու ցամաքիլը ու բովանդակ
երկրին վրայ տիրող երաշտն ու աւերածը, մին-
չև այն օրը, որ, զարմեայ եղիայի աղօթքով,
Աստուած վերջ տուաւ պատուհասին: Ձէք կար-
ծեր տեսնել՝ կարմեղոսի զաղաթին վրայ կանգ-
նած՝ Բաճայի քուրմերուն այս աշարեկիւր, որ
երկինքը կը յննէ ու շարքութեամբ ու կ'երկա-
րածդէ աղօթքը, մինչև որ, վերջապէս, ծովին
վերև կը տեսնուի ամպի ծուռն ու սիրեւ զմայթ
տուն՝ աւետարները անձրեւին: Եղիա յուր կը
զրկէ անմիջապէս Աքաարին. «Ի՞նչ՝ կառք ու
իջի՞ր, գուցէ անձրեւի բռնուի», ու ինք, Աս-
տուծոյ հրամանով, Աքաարի կառքին առջեւէն
կը վազէ մինչև Յեղրայէլի դուռը: Եւ ահա՝ կը
մթաղնի երկինքը ամպով եւ հողմով ու կը սկսի
տեղատարափը՝ զաշտը սղողելու աստիճան:

Գարձեայ պատերազմի յիշատակներ կ'ար-
թնցնեն՝ թէ՛ Սեփօրի շուրերը, նաղարէթի միւս
կողմը, որոնց մօտ 1187-ին բանակած էր Թաշա-
կինեմու զօրքը, Սալահաթինի յարձակման նա-
խապնակին, և թէ՛ կրեանի աղբիւրը, կանայի
մօտ, ուր քրիստոնեայ բանակի յառաջապահե-
րը, կոտուելով մէկը տասի զէմ, բնաջնջեցան
Սարակինսներու յառաջապահներէն: Ոչ մէկ աղ-
բիւր, աւաղ, չգտնուեցաւ Գուրուն—Հաթթինի
այդ քարձուրներուն վրայ, որ հանդիսատես
Ըլլար այս վճռական ճակատամարտին: Աղբիւրի
մը ներկայութիւնը թերևս միակէր Գուրուն Լու-
սինեանի զօրագունները, որոնք արևէն, Խամ-

սիլէն և ջուրի պակասութենէն պարտուել է'տք
պարտուեցան Սալահաթինէն: Այսպէս Գալիլ-
եայի ջուրերը հանդիսատես եղած են սղբերգա-
կան կամ ռազմական պայքարներու:

Այս գաւառը թէև չուի Յակոբի ջրհորը,
բայց ունի իր Գեննեսարէթի լիւնը, որուն ջուրե-
րը, աւելի հնազանդ Յորգանանի ջուրերէն, խա-
ղաղեցան Յիսուսի հրամանով, հանդիսաւայր ե-
ղան հրաշալի ձկնորսութեան ու իրենց կոհակ-
ներուն մէջ ամփոփեցին յաւիտենական կեանքի
խօսքերը, որոնք արձագանգած էին անգամ մը
Յակոբի ջրհորին վերև: Գալիլիա ունի նաև Կա-
նայի աղբիւրը, որուն ջուրը գինիի փոխուեցաւ
Յիսուսի հրամանով:

Բայց Գալիլեայի նուիրական հմայք մը տա-
լու բաւական պիտի ըլլար միայն Սուրբ Կոյսի
աղբիւրը, նաղարէթի այդ աննման գոհարը:
Թէև չկայ եղիլութիւն մը որ Կոյսի անունը ցմիւս
կապէր նաղարէթի այս միակ աղբիւրին. պատ-
մական արմէքէ զուրկ է նաև այն աւանդու-
թիւնը, որ հոն կը գետեղէ Գարբիէլ հրէշտակա-
պետի ու Մարիամի առաջին հանդիպումը: Սա-
կայն չի՝ բաւեր սա իրականութիւնը՝ թէ Մա-
րիամ, նման իր համաքաղաքացիներուն, ամէն
օր, առանձին կամ Մանուկին հետ միասին, կ'եր-
թար ջուր բերելու այդ աղբիւրէն:

Նէեման իրաւունք ունէր հոգատանալու Ա-
բանայով ու Փարփարայով, որոնք Դամասկոսը
«Անապատի Մարգարիտ» բրած էին: Սակայն մի-
թէ Դամասկոսի բոլոր գետերը կը հաւատարի՞ն
այս միակ աղբիւրին, զէպի ուր նաղարէթցի
համեստ ու չիկնտաւաջկան մը զիմէլը տեսնելով՝
կարելի չէ անդիմադրելիօրէն չմոռել ինքնամ-
փոփոխելու և խորհելու Ս. Կոյսին վրայ:

Հայագոյց
Ս. Ե. Ն.

— Յիսուս եղած է մաքոց մէջ եւ պիտի դառնայ
մաքոց մէջ. վասն զի զանոց կը սիրէ: Բայց լաճակ
պիտի ծաղկուի՝ միմեկ մնալու համար: Մաքոցը սի-
րելու համար պէտք է երբեմն բողոլ զանոց:

ՅՈՎ. ՀԱՆՆԷՍ ՊԱՊԻՆԻ